

І. О. Сташевська, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

СИСТЕМА ВИЩОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ФРН У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Сташевська І. О.

Система вищої музичної освіти ФРН у контексті євроінтеграційних процесів.

Стаття присвячена розгляду особливостей функціонування системи вищої музичної освіти у ФРН на сучасному етапі. Розкрито провідні тенденції розвитку й принципи організації музичної освіти у вищих навчальних закладах ФРН в умовах поступової трансформації німецької вищої школи згідно з загальноєвропейськими стандартами. Охарактеризовано інституційну структуру системи вищої музичної освіти у ФРН.

Висвітлено специфіку професійної підготовки майбутніх музикантів за мистецьким, педагогічним та науковим напрямками. Розкрито структуру змісту музичної освіти в німецьких ВНЗ, компоненти якої розподіляються відповідно до специфіки майбутньої професійної діяльності студентів. Виявлено традиційні й інноваційні форми навчально-виховної роботи, які застосовують у ВНЗ Німеччини в процесі професійної музичної підготовки. Визначено ключові кваліфікації (академічні ступені), які можуть бути отримані в німецьких університетах на рівнях базової, повної та післядипломної музичної освіти. Пропонуються рекомендації щодо вдосконалення галузі музичної освіти у вітчизняних вузах.

Ключові слова: вища музична освіта, освіта у ФРН, євроінтеграція, структура і зміст освітнього процесу.

Сташевская И. О.

Система высшего музыкального образования ФРГ в контексте евроинтеграционных процессов.

Статья посвящена рассмотрению особенностей функционирования системы высшего музыкального образования в ФРГ на современном этапе. Раскрыты основные тенденции развития и принципы организации музыкального образования в высших учебных заведениях ФРГ в условиях постепенной трансформации немецкой высшей школы в соответствии с общеевропейскими стандартами. Охарактеризованы институциональная структура системы высшего музыкального образования в ФРГ.

Освещена специфика профессиональной подготовки будущих музыкантов по художественным, педагогическим и научным направлениям. Раскрыта структура содержания музыкального образования в немецких вузах, компоненты которой распределяются в соответствии со спецификой будущей профессиональной деятельности студентов. Выявлены традиционные и инновационные формы учебно-воспитательной работы, применяющиеся в вузах Германии в процессе профессиональной музыкальной подготовки. Предлагаются рекомендации по совершенствованию отрасли музыкального образования в отечественных вузах.

Ключевые слова: высшее музыкальное образование, образование в ФРГ, евроинтеграция, структура и содержание образовательного процесса.

Сучасне світове суспільство переживає часи тотальної глобалізації (технічної, економічної, культурно-освітньої тощо), що іноді має й непередбачені наслідки. Особливо актуальними у зв'язку з цим постають проблеми інтенсифікації культурно-освітньої політики окремих країн на підґрунті використання світового досвіду організації мистецької освіти як ефективного засобу побудови гуманного полікультурного суспільства, та, разом з цим, органічного співвідношення інтеграційних процесів із збереженням національно-культурної ідентифікації кожної держави.

Наприкінці минулого століття розпочалась інтенсивна інтеграція європейської музично-педагогічної спільноти. Провідну роль у цьому процесі відіграють фахові міжнародні об'єднання, наприклад: Міжнародне товариство музичної освіти, Європейська асоціація музики в школах, Європейська музична рада, Європейський союз музичних шкіл й ін., які організують міжнародні музично-педагогічні конгреси, виставки, ініціюють наукові дослідження історії та актуального стану музичної педагогіки в різних країнах та регіонах, вивчають та представляють перспективи розвитку європейської музичної педагогіки, різне значення музики й музичної освіти в мультикультурному європейському просторі. Музику й музичну освіту декларують як гуманістичні чинники розвитку європейського суспільства у XXI столітті [1].

У кожній з європейських країн є специфічні особливості й позитивні надбання в теорії й практиці музичної освіти, що можуть збагатити й досвід інших країн у цій галузі.

У вітчизняному науковому просторі історичні традиції та сучасний стан теорії й практики музичної освіти в зарубіжних країнах розкрито в працях А. Вільчківської, Г. Ніколаї, О. Ростовського, А. Сергієнко, І. Сташевської, С. Уланової й ін. Як свідчить аналіз наукової літератури, найменш дослідженою в галузі вітчизняної порівняльної педагогіки ще залишається проблема професійної музичної освіти в зарубіжних країнах. Внесок у вирішення зазначеної проблеми ми спробуємо здійснити шляхом розкриття особливостей функціонування системи вищої музичної освіти у ФРН на сучасному етапі.

Після підписання 19 червня 1999 року Болонської декларації розпочинається поступова трансформація німецької вищої школи згідно з загальноєвропейськими стандартами. Основними тенденціями розвитку музичної педагогіки вищої школи стають євроінтеграція, стандартизація, орієнтація професійної підготовки на формування відповідних фаху ключових компетенцій, що охоплюють музично-практичну, науково-теоретичну, аксіологічну, персональну, діагностичну, психологічну, соціальну, адміністративно-правову, організаторську й ін. перспективи [2, с. 120 – 121]. Важливими принципами організації вищої музичної освіти визначають застосування особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів, орієнтацію на реальну професійну практику та навчання впродовж життя.

Основні організаційні зміни стосуються розподілу професійної підготовки на два рівні (бакалаврат та магістратура), запровадження модульно-рейтингової системи та єдиної європейської системи оцінювання результатів навчання [3, с. 177].

Інституціональна структура системи вищої музичної освіти у ФРН охоплює вищі музичні школи, консерваторії, музичні відділення професійних академій, університети мистецтв, класичні університети, вищі педагогічні школи, церковні інститути, які здійснюють професійну підготовку композиторів, диригентів, співаків, виконавців-інструменталістів, артистів оркестру, музикознавців, викладачів музичних дисциплін, вчителів музики

загальноосвітніх шкіл, звукорежисерів, музичних менеджерів, концертних педагогів, музичних терапевтів, музичних режисерів, музичних журналістів, церковних музикантів тощо. Таким чином, німецькі ВНЗ різного профілю забезпечують професійну підготовку майбутніх музикантів за мистецьким, педагогічним, науковим й іншими напрямками.

Діяльність освітніх закладів у ФРН регулюють через Основний закон, земельні конституції, статuti кожного із закладів, навчальні плани, міністерські укази й директиви. Роботу ВНЗ також координує Постійна конференція ректорів. Функціонування музично-освітньої системи фінансують уряди німецьких земель і частково федеральний уряд. Асигнування також здійснюється за рахунок приватних джерел (благодійних фондів, добровільних грошових вкладів тощо).

Важливим досягненням культурно-освітньої політики ФРН є безкоштовність освіти в державних навчальних закладах. До 2004 року безкоштовною була й освіта в усіх державних німецьких ВНЗ. Зараз у деяких вищих освітніх закладах уведено плату за навчання.

Характерним для розвитку вищої музичної освіти в Німеччині на сучасному етапі є розширення спектру музичних спеціальностей у ВНЗ (концертна педагогіка, музичний менеджмент, музична журналістика, музична терапія, елементарна музична педагогіка тощо) у зв'язку з актуальними інтересами населення, а також розширення змісту професійної підготовки (за рахунок більшої практичної спрямованості навчання, підвищення ролі сучасної академічної, популярної, джазової, позаєвропейської музики, мультимедійних технологій тощо) у зв'язку з новими вимогами до фахівців у сфері музичної культури й освіти.

У структурі змісту музичної освіти в німецьких ВНЗ виділяють окремі блоки відповідно до специфіки майбутньої професійної діяльності студентів: програма навчання музикантів-виконавців, музичних теоретиків, композиторів, диригентів й інших діячів у галузі музичної культури охоплює мистецько-практичну та музично-теоретичну перспективу, музикантів-науковців –

мистецько-практичну, науково-теоретичну та науково-практичну, а музикантів-педагогів – мистецько-практичну, музично-теоретичну та педагогічну. За рішенням керівництва навчального закладу до навчальної програми також входять й інші дисципліни, що не відповідають елементам вищезазначеної класифікації.

Особливо слід відзначити, що, як і раніше, у музично-педагогічній підготовці студентів у мистецьких ВНЗ акцент роблять здебільшого на мистецько-практичному аспекті навчання, а в наукових вищих школах (університетах, вищих педагогічних школах й ін.) – на науково-теоретичному. Для вступу до вищих музичних шкіл необхідно скласти профілюючий іспит, в інших навчальних закладах основним критерієм відбору абітурієнтів є атестат зрілості. Специфічною особливістю вищої музичної освіти в деяких ВНЗ східних земель залишилось обов'язкове введення до навчальної програми фундаментальних дисциплін: філософії, загальної педагогіки, психології, соціології та ін.

Індивідуальні, групові, лекційні й семінарські заняття в процесі професійної підготовки за різними музичними напрямками доповнюють участю майбутніх фахівців у студентських музичних колективах (популярних, джазових, експериментальних, фольклорних, класичних тощо), проектно-орієнтованими заходами, серед яких важливу роль відіграють: дослідницькі проекти, наукові конференції й дисциплінарні семінари за участю фахівців інших наукових галузей, митців тощо; реконструкція музичних занять минулих часів на основі історичних джерел (текстів, картин); організація міждисциплінарних „круглих столів” з метою обговорення певної проблеми; створення спільних робочих груп з викладачів та студентів; різноманітні екскурсії; курси вихідного дня за різними темами (створення музичних інструментів, комп'ютерних музично-навчальних програм тощо); віртуальні семінари через мережу Інтернет й ін. [2, с. 24 – 25].

Особливістю професійного навчання в німецьких ВНЗ є надання студентам можливості формування індивідуального плану відвідування занять

(і з факультативних, і з обов'язкових дисциплін). Важливою допомогою для студентів є індивідуальні консультації з викладачами окремих дисциплін у рамках спеціально запланованих годин прийому. Такі консультації дають майбутнім фахівцям можливість обговорити особисті проблеми у вивченні предмета, підготовці письмових робіт, проходженні професійної практики тощо. Викладачі мають власні Інтернет-сторінки, де подано їхню професійну біографію, наукові досягнення, навчальні матеріали та інформацію про час індивідуальних консультацій з дисципліни, яку вони викладають.

До основних кваліфікацій (академічних ступенів), що можна отримати в німецьких ВНЗ у рамках базової, основної та післядипломної музичної освіти належать такі: бакалавр (наприклад, бакалавр музики – Bachelor of Music, бакалавр мистецтв – Bachelor of Arts, бакалавр наук – Bachelor of Science) та магістр (наприклад, магістр музики – Master of Music, магістр мистецтв – Master of Arts, магістр наук – Master of Science)¹, дипломований спеціаліст (наприклад, дипломований музикант – Diplom-Musiker, дипломований учитель музики – Diplom-Musiklehrer тощо), доктор філософії (Doktor der Philosophie).

Після отримання ступеня дипломованого спеціаліста, магістра (у виняткових випадках також і бакалавра) або успішного складання державного екзамену з музично-педагогічної спеціальності для випускника вищого навчального закладу відкривається можливість продовжити навчання за науковим музикознавчим або музично-педагогічним напрямом з метою написання дисертації (Promotionschrift) з проблем музикознавства або музичної педагогіки, успішний захист якої дозволяє отримати науковий ступінь доктора філософії (рівень наукового ступеня кандидата наук в Україні). Для отримання офіційного права на викладання певних дисциплін в університеті на посаді доцента або професора, а також ступеня доктора наук більш високого рівня – Doctor habilitatus (рівень доктора наук в Україні) – доктор філософії мусить

¹ У німецьких ВНЗ систему бакалаврату й магістратури, спрямовану на підготовку бакалаврів та магістрів, почали впроваджувати ще з 1998 року, але у вищих музичних школах її було офіційно введено тільки в грудні 2004 року [4, с. 158, 161].

підготувати ще одну фундаментальну науково-кваліфікаційну роботу (Habilitationsschrift) та пройти процедуру її захисту (Habilitation).

Найбільш талановиті випускники вищих музичних шкіл та університетів мистецтв (інструменталісти, вокалісти, композитори й диригенти) мають право в рамках післядипломної освіти підвищити свій професійний рівень у соло-класі (Soloklass) протягом чотирьох семестрів з отриманням диплома концертного соліста (Diplom-Konzertsolist), диригента (Diplom-Dirigent), композитора (Diplom-Komponist) або церковного музиканта (Diplom-Kirchenmusiker).

Окрім того, підвищення кваліфікації фахівців у галузі музичної культури й освіти у ФРН здійснюють через локальні, регіональні та міжрегіональні курси, федеральні й міжнародні конференції, семінари тощо зусиллями федеральних та земельних академій післядипломної освіти, вищих наукових та народних шкіл, приватних та державних музично-освітніх закладів, професійних об'єднань, комерційних і церковних організацій.

Вивчення особливостей організації професійної музичної освіти у ФРН дозволило сформулювати деякі рекомендації щодо вдосконалення цієї галузі у вітчизняних ВНЗ. Отже, доцільним вважаємо: розширення спектру музичних спеціальностей (наприклад, такими спеціальностями, як концертна педагогіка, музичний менеджмент, музична терапія, елементарна музична педагогіка тощо); удосконалення технологій інтеграції теорії й практики в процесі професійної підготовки; створення умов для більш глибокої інтеграції фундаментальних наукових, музично-теоретичних, музично-педагогічних та мистецько-практичних дисциплін; створення умов для спрямованості професійної освіти на забезпечення потреб реальної практики; розширення змісту професійної освіти за рахунок більшої практичної спрямованості навчання, уведення в навчальні програми всіх музичних спеціальностей таких курсів, як ритміка, імпровізація, сценічна майстерність, використання сучасних мультимедійних технологій у музично-педагогічній практиці, зростання ролі сучасної академічної, популярної, джазової, позаєвропейської музики й ін.;

посилення ролі творчих видів музичної діяльності студентів у процесі проведення практичних індивідуальних і групових занять; уведення в зміст музично-педагогічної підготовки студентів, які навчаються за напрямом „Музичне мистецтво”, тем з основ педагогіки дорослих, елементарної музичної освіти дорослих, специфіки початкового інструментального й вокального навчання в дорослому віці тощо; уведення в зміст музично-педагогічної підготовки студентів таких курсів, як „Музика й рух”, „Музичний театр у школі”, „Шкільна музична практика” окремо або в інтегрованому вигляді; збільшення ролі проектно-орієнтованих та самостійних форм навчально-виховної роботи; більш інтенсивне залучення студентів до процесу планування, реалізації й діагностики результатів навчання за окремими, особливо професійно орієнтованими дисциплінами.

Література

1. Peschl W. Die Europäische Integration in der Musikpädagogik / Wolf Peschl // Werte-Wandel. Musikunterricht in neuer Orientierung : Kongreßbericht 21. Bundesschulmusikwoche. Rostok 1996 / [hrsg. von Dieter Zimmerschied]. – Mainz, 1997. – S. 195 – 199.
2. Kraemer R.-D. Musikpädagogik – eine Einführung in das Studium / Kraemer R.-D. – Augsburg : Wißner, 2004. – 480 s.
3. Lexikon der Musikpädagogik / [hrsg. von S. Helms, R. Schneider, R. Weber]. – Kassel : Bosse, 2005. – 295 s.
4. Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland 2003 / [hrsg. von Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland]. – Bonn : KMK, 2005. – 309 s.

Stashevskaja I. O.

System of Higher Musical Education in Germany in the Context of European Integration Processes.

The article considers the peculiarities of functioning of the system of higher music education in Germany at the present stage. Basic trends in the development and principles of music education in higher educational institutions of Germany in

the gradual transformation of German higher education in accordance with European standards, which began after the signing of the Bologna Declaration.

Characterized the institutional structure of the system of higher music education in Germany, which covers the top music schools, conservatories, music Department professional academies, universities, arts, classical universities, higher pedagogical school, Church institutions, and so on, Lit the specificity of training future musicians for artistic, educational and scientific areas.

Revealed the structure of the content of music education at German universities, the components of which are distributed in accordance with the specifics of future professional activity of students. Identified traditional and innovative forms of educational work, used in German universities in the process of professional musical training. Identified key qualifications (academic degree), which can be obtained at German universities under the baseline, main, and post-graduate music education. Generated recommendations to improve the industry of music education in local high schools.

Keywords: musical education, education in Germany, European integration, the structure and content of the educational process.

Відомості про автора

Сташевська Інна Олегівна – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту культури і мистецтв ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Стаття надійшла до редакції 04.12.2014 р.

Прийнято до друку 25.12.2014 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.